

DR TOMASZ KNECHT

Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw (Poland)

An employee of the Institute of Media Education and Journalism at the Faculty of Theology of the Cardinal Stefan Wyszyński University. In the past, he worked for many years in leading national editorial offices and collaborated with advertising agencies. His research interests include social communication, consumer behavior, media marketing, political marketing, and historical politics.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6402-3461>

E-mail: t.knecht@uksw.edu.pl

CC-BY-NC-ND 4.0 Deed

HISTORICAL POLICY IN THE GOVERNMENT'S COMMUNICATION STRATEGY: AN ANALYSIS OF PRIME MINISTERS' EXPOSÉS FROM 1989–1997.

Polityka historyczna w strategii komunikacyjnej rządu na podstawie analizy sejmowych exposé premierów z lat 1989-1997.

DOI: <https://doi.org/10.62266/PK.1898-3685.2025.37.10>

Wstęp

Rosnące zainteresowanie historią jako czynnikiem kształtującym tożsamość, wpływającym na postawy obywateli i budującym wizerunek państwa nie ogranicza się już tylko do debat prowadzonych przez politologów, historyków czy publicystów. Dowodzi tego również fakt, że zagadnienia związane z terminem „polityka historyczna”, oraz szerzej - z historią i pamięcią historyczną - stały się elementem programów i dokumentów strategicznych polskich partii politycznych¹. Geneza pojęcia sięga XIX wieku i wybiega daleko poza samą tylko polską refleksję historyczną czy społeczną. Choć politykę historyczną, w znaczeniu wykorzystywania historii do bieżącej polityki, de facto uprawia się od dawna, to samo określenie „polityka historyczna” robi furorę dopiero od drugiej połowy XX wieku. Jako miejsce powstania tego tak dziś popularnego i wykorzystywanego określenia (niem. *Geschichtspolitik*), badacze najczęściej wskazują powojenne Niemcy, a dokładniej na połowę lat osiemdziesiątych XX wieku² lub lata bezpośrednio po 1989 roku³. To właśnie z tym okresem wiązana była potrzeba odnalezienia niejako na nowo stosunku do własnej „wojennej” historii przez władze i społeczeństwo Niemiec.

Na przestrzeni ostatnich dwóch dekad w Polsce termin „polityka historyczna” upowszechnił się i bywa dziś rozumiany jako szeroki wachlarz skoordynowanych działań, podejmowanych zarówno przez rząd, instytucje państwowe, organizacje pozarządowe, jak i społeczeństwo, mających na celu formowanie i propagowanie określonej wizji przeszłości oraz pamięci historycznej. Artykuł jest próbą ujęcia zagadnienia, jakim była polityka historyczna w

---

¹ Zob. M. Zaborski, *Przyszłość, pamięć, historia. Wizja polityki historycznej w programie politycznym PiS*, [w:] K. Ziemer, J. Andrychowicz-Skrzeba (red.), *Pomiędzy jubileuszami. Polityka historyczna w polskoniemieckiej codzienności*, Warszawa 2018, s. 107; B. Machalica (red.), *Niezbędnik historyczny lewicy*, Warszawa 2013.

² K. Ziemer, J. Andrychowicz-Skrzeba (red.), *Pomiędzy jubileuszami. Polityka historyczna w polskoniemieckiej codzienności*, Warszawa 2018, s. 10. Zob. M. Becker, *Geschichtspolitik in der "Berliner Republik": Konzeptionen und Kontroversen*, Wiesbaden 2013; A. Assmann, *Der lange Schatten der Vergangenheit. Erinnerungskultur und Geschichtspolitik*, München 2006.

³ T. Merta, *Czy państwo ma rządzić historią*, „Gazeta Wyborcza”, 16.06.2006, s. 24.

strategii komunikacyjnej rządów w latach 1989-1997, a więc w okresie przed rozpropagowaniem tego terminu w polskiej przestrzeni komunikacyjnej.

1. Przedmiot i cel badania

Podejmując się tego zadania trzeba zauważyć, że rzeczywistość polskiej sceny politycznej, zwłaszcza w pierwszych latach po 1989 roku, była na tyle złożona, że bardzo trudno pokazać ją syntetycznie i znaleźć odpowiednią miarę, którą można byłoby przykładać do kształtującej się wówczas polityki historycznej. Aby jednak krótko uchwycić taki ogólnopolski kontekst w całej jego dynamice, można odwołać się - jak się wydaje - do politycznych manifestów poszczególnych gabinetów, jakimi są zawsze exposé ich premierów. W wystąpieniach tych pojawiają się nie tylko programowe zapowiedzi, ale mniej lub bardziej wyraźnie, niczym w zwierciadle, odbija się w nich również polityczny duch czasu, w którym były formułowane.

Założenie takie uzasadniając można przywołać badania nt. wypowiedzi szefów polskich rządów, prowadzone na gruncie nauk o polityce. I tak Agnieszka Kampka, przyglądając się strategiom i środkom perswazyjnym, używanym w swoich wystąpieniach przez polskich premierów od Tadeusza Mazowieckiego po Donalda Tuska, zauważyła, że celem wygłoszenia programowego przemówienia jest „zdobycie przychylności tych, którzy będą poddani jego władzy i przekazanie im informacji na temat zamierzeń rządu”⁴. Autorka, w obszernym opracowaniu dotyczącym języka, jako jednego z podstawowych narzędzi polityki, przytoczyła opracowany przez Walerego Pisarka zbiór sztandarowych słów, używanych przez polskich polityków⁵. Korzystając z zestawienia 54 wyrazów dokonała analizy ich zastosowania w exposé premierów w latach 1989-2007, a spośród kilku wniosków, najistotniejsze dla naszego badania wydaje się stwierdzenie, że „wybór słów kluczowych zależy od aktualnego kontekstu”⁶. Kontekst ten rzecz jasna mógł być różny i odpowiadać na przykład na wybrzmiewające echa zakończonej kampanii wyborczej lub dotyczyć aktualnej sytuacji międzynarodowej. Dlatego rozpatrując słowa kluczowe, użyte w wystąpieniach premierów, a następnie analizowane w niniejszym opracowaniu, przytoczono je w szerszej perspektywie aktualnej w określonych latach sytuacji politycznej w Polsce.

Z kolei Anna Siewierska-Chmaj, choć uważała, że analiza politologiczna i semantyczna wypowiedzi szefów rządów nie daje pełnego obrazu, potrzebnego do określania języka, którym posługiwali się politycy, w exposé widziała wartościowy przedmiot badań⁷. Ze względu na jasno określone wymagania, stawiane wystąpieniom programowym wygłaszanym przez premierów (w odróżnieniu od wypowiedzi politycznych innego typu, kładą mniejszy nacisk na funkcje perswazyjne), autorka dowodziła, że „na podstawie analizy semantycznej można wyciągać wnioski natury politologicznej”⁸. Przyjmując zatem, że analizy semantyczne exposé premierów mogą koncentrować się na identyfikowaniu kluczowych pojęć, fraz czy obszarów, które występowały w wygłoszonych przemówieniach, należało założyć, że premierzy używają określonych słów, aby przekazać swoje intencje, cele polityczne, wartości czy priorytety. Analiza semantyczna pojęć może pomóc zrozumieć retorykę polityczną, budowę narracji oraz kierunek, w jakim premier (rząd) zamierza sterować kierowanym przez niego państwem. W kontekście politycznym, tego rodzaju analiza może dostarczyć informacji na temat priorytetów politycznych, stosunku do konkretnej kwestii (np. polityki historycznej) czy strategii komunikacyjnych rządu. Siewierska-Chmaj podniosła także istotną, z punktu widzenia

---

⁴ A. Kampka, *Perswazja w języku polityki*, Warszawa 2009, s. 15.

⁵ Zob. W. Pisarek, *Polskie słowa sztandarowe i ich publiczność*, Kraków 2020.

⁶ A. Kampka, dz. cyt., s. 85.

⁷ A. Siewierska-Chmaj, *Język polskiej polityki. Politologiczno-semantyczna analiza expose premierów Polski w latach 1919-2006*, Rzeszów 2006, s. 148.

⁸ Tamże.

niniejszego opracowania, kwestię dotyczącą wskaźników, czyli m.in. kluczowych wyrazów, zwrotów czy pojęć, które „charakteryzują postawę polityczną mówcy, jego relacje z występującymi na scenie politycznej podmiotami, ocenę momentu historycznego”⁹.

Celem przeprowadzonych badań dotyczących komunikacji, w której wykorzystano hasła związane z polityką historyczną, oznaczało w przypadku niniejszego artykułu zarysowanie panującego w ostatniej dekadzie XX wieku „klimatu” dla polityki historycznej, zwłaszcza, jeśli słowa związane z tym pojęciem padły podczas programowego wystąpienia. W tym celu poddano analizie semantyczno-politologicznej sejmowe exposé premierów z lat 1989-1997, stosując następujące hasła kluczowe: historia, polityka historyczna, tożsamość, przeszłość, patriotyzm, polskość, ojczyzna, naród i tradycja. Wizualizację obrazującą wyszukiwania pokazano jako tzw. "chmurę tagów" (rys. nr 1). Wyniki tej analizy zostały przedstawione w części opisowej, zaś szczegółowe wyliczenia związane z użyciem poszczególnych haseł znajdują się w tabeli (rys. nr 2).

Rys. 1. Tzw. "chmura tagów", czyli wizualizacja wyszukiwania haseł kluczowych w badaniu sejmowych wystąpień premierów w latach 1989-1997.

Rys. 2. Słowa kluczowe związane z polityką historyczną, wykorzystane w exposé premierów w latach 1989-1997.

	historia / historyczny	polityka historyczna	tożsamość	przeszłość	patriotyzm / patriotyczny	polskość	ojczyzna	naród / narodowy	patriotyzm
1. Tadeusz Mazowiecki (1989-1991)	1			1				8	
2. Jan Krzysztof Bielecki (I-XII 1991)					2	2	1	8	2
3. Jan Olszewski (1991-1992)	6			1	1	2	4	21	2
4. Waldemar Pawlak (VI-VII 1992)	3		1					9	3
5. Hanna Suchocka (1992-1993)	1							8	
6. Waldemar Pawlak (1993-1995)	8			1			3	11	1
7. Józef Oleksy (1995-1996)	3						2	7	1
8. Włodzimierz Cimoszewicz (1996-1997)	3		2	3	1		1	11	1
9. Jerzy Buzek (1997-2001)	3		3	2	3		2	21	
RAZEM:	28	0	6	8	7	4	13	104	10

2. Analiza semantyczno-politologiczna oraz tło polityczne sejmowych exposé z lat 1989-1997.

⁹ A. Siewierska-Chmaj, *Język polskiej polityki. Politologiczno-semantyczna analiza exposé premierów Polski w latach 1919-2006*, Rzeszów 2006, s. 149.

Wybory kontraktowe z 4 czerwca 1989 roku otworzyły nowy rozdział w historii politycznej Polski i Europy. Choć były demokratyczne i wolne jedynie częściowo, stanowiły kamień milowy w dziejach odradzającego się spod radzieckiego protektoratu kraju, zaś dla pozostałych państw Europy Środkowo-Wschodniej, wchodzących do niedawna w skład „bloku wschodniego”, były sygnałem do obalenia władz komunistycznych. Stały się prawdziwym początkiem transformacji ustrojowej, mającej rozległe źródła: od działalności NSZZ Solidarność począwszy, poprzez postawę Jana Pawła II, hasła programu „Pierestrojka” pod przewodnictwem Michaiła Gorbaczowa, po efekty obrad Okrągłego Stołu.

Właśnie potrzebę wspomnianych powyżej zmian, a dokładnie potrzebę przeprowadzenia reform, zawierało przemówienie Tadeusza Mazowieckiego¹⁰, które wygłoszone zostało 24 sierpnia 1989 roku. Pierwszy niekomunistyczny premier po 1945 roku, z mównicy sejmowej zapowiadał przede wszystkim konieczność daleko idących zmian w funkcjonowaniu państwa. W swoim exposé premier Mazowiecki przedstawił główne cele rządu, które opierały się na idei transformacji ustrojowej kraju, przemianie systemu politycznego i gospodarczego oraz przywróceniu Polsce jej pełnej suwerenności. Choć ośmiokrotnie wymieniał hasło „naród”¹¹, przeważnie czynił to w odniesieniu do stanu gospodarki oraz perspektyw dla społeczeństwa. Spośród słów kluczowych, wybranych dla niniejszego opracowania, padły jeszcze tylko dwa, użyte jednokrotnie: „historia” i „przeszłość”¹². To ostatnie hasło stało się pewnym symbolem sposobu sprawowania władzy przez rząd Mazowieckiego, zaś w przyszłości stanowiło również zarzut, stawiany mu przez polityków i publicystów, którzy do rozliczenia z czasami komunistycznymi chcieli podchodzić w sposób konfrontacyjny i nie zgadzali się na zapowiadane odcięcie od przeszłości metodą „grubej linii”¹³ (często określanej też „grubą kreską”).

Wybory prezydenckie 1990 roku, oprócz oczywistych rozstrzygnięć, oznaczały także koniec rządu Tadeusza Mazowieckiego, który zdecydował o złożeniu urzędu zaraz po ogłoszeniu wyników. Lech Wałęsa rolę utworzenia nowego gabinetu powierzył Janowi Krzysztofowi Bieleckiemu, który rządem, personalnie obsadzonym w dużej części przez dotychczasowych ministrów, kierował do czasu kolejnych wyborów parlamentarnych¹⁴. W swoim exposé Bielecki nawiązywał do aktualnej, zmieniającej się wówczas dynamicznie, sytuacji gospodarczej i politycznej. Choć hasło „naród” padło w wystąpieniu zaledwie osiem razy, to pojawiało się we fragmentach, które w założeniu mogły mieć wydźwięk bardzo mocny. Podkreślały bowiem z jednej strony przywiązanie do tradycji, wiary i kultury, zaś z drugiej strony były zapowiedzią „nowego otwarcia”, jak można było odczytać z zapowiedzi: „Zadaniem nowego rządu jest rozbudzenie indywidualnych ambicji i narodowych aspiracji, nadanie reformom nowej dynamiki”¹⁵. Spośród kluczowych haseł, wytypowanych do zbadania wypowiedzi programowych prezesów Rady Ministrów, premier zastosował dwukrotnie słowa „tradycja”, „patriotyzm” i „polskość”, jeden raz posłużył się zwrotem „ojczyzna”¹⁶. Przeprowadzona analiza może dowodzić, że prezentując priorytety polityczne swojego rządu, Bielecki, choć nawiązywał do przeszłości, główne cele i pole do działania gabinetu upatrywał w kwestiach dotyczących przyszłości.

27 października 1991 roku odbyły się wybory parlamentarne, poprzedzone kampanią, która stanowiła swoiste novum w polskiej rzeczywistości społeczno-politycznej po II wojnie

---

¹⁰ J. Marszałek-Kawa, P. Siemiątkowski (red.), *Exposé Prezesów Rady Ministrów 1989-2019*, Toruń 2020, s. 7-13.

¹¹ Tamże.

¹² Tamże.

¹³ „Przeszłość odkreślamy grubą linią. Odpowiadać będziemy jedynie za to, co uczyniliśmy, by wydobyć Polskę z obecnego stanu załamania”, cyt. za tamże.

¹⁴ Nowa ordynacja wyborcza przyjęta została 28.06.1991.

¹⁵ J. Marszałek-Kawa, P. Siemiątkowski (red.), dz. cyt., s. 15-31.

¹⁶ Tamże.

światowej, ze względu na udział ponad stu komitetów wyborczych. Rozdrobnienie Sejmu na szereg małych partii i możliwych potencjalnych koalicji zwiastowało problemy z tworzeniem rządu. Przeciągające się ponad dwa miesiące negocjacje doprowadziły do powołania, głosami przedstawicieli wspomnianej Piątki, rządu, na którego czele stanął Jan Olszewski. Exposé wygłoszone przez premiera Olszewskiego 12 grudnia 1991 roku, dla potrzeb niniejszego opracowania wniosło kilka istotnych informacji, dotyczących przede wszystkim zapatrywania nowego premiera na sposób sprawowania władzy i rolę historii w tym procesie. W swoim tekście szef rządu 21 razy odnosił się do określenia „naród”, w jego różnych odmianach¹⁷; częściej wymieniał je w swoim exposé tylko Donald Tusk (26 razy)¹⁸. Z przedstawionego zapisu można wnioskować, że nowy rząd za jeden z celów stawiał sobie dekomunizację. „Dzisiaj naród oczekuje od nas odpowiedzi, ostatecznej odpowiedzi, na pytanie: kiedy skończy się w Polsce komunizm?”¹⁹ – deklarował z sejmowej mównicy premier. Zaznaczał przy tym, że zapowiadane zamiary nie są powodowane zemstą, lecz potrzebą zadośćuczynienia za winy i potrzebą przywrócenia poczucia sprawiedliwości w społeczeństwie²⁰. Oprócz wymienionego, premier Olszewski w swoim wystąpieniu kilkakrotnie odnosił się do zwrotów „historia” (6), „ojczyzna” (4), „tradycja” (2), „polskość” (2), zaś po jednym razie zastosował określenia „przeszłość” i „patriotyzm”, z czego najistotniejsza dla oceny wystąpienia pod kątem potencjalnej możliwości kreowania polityki historycznej, wydaje się być zapowiedź odbudowy świadomości historycznej.

Realizacja programu przez ówczesną obsadę koalicji rządowej²¹ naznaczona była kilkoma istotnymi wydarzeniami i nieustającym pasmem parlamentarnych i prezydencko-parlamentarnych sporów. Dodatkowymi przeszkodami w sprawnym funkcjonowaniu władzy, w tym w gromadzeniu większości podczas sejmowych głosowań, były bez wątpienia konflikty wewnątrz koalicji oraz postawa partii opozycyjnych. Bezpośrednim przyczynkiem do obalenia rządu Jana Olszewskiego okazało się ujawnienie tzw. listy Macierewicza²². 5 czerwca 1991 roku, na wniosek prezydenta Wałęsy Sejm powierzył formowanie rządu Waldemarowi Pawlakowi, nieznanemu dotąd szerszej opinii publicznej politykowi Polskiego Stronnictwa Ludowego. Ten, choć 1 lipca 1991 wygłosił exposé, ostatecznie rządu utworzyć nie zdołał. Mimo tego (że nie utworzył rządu) exposé Pawlaka znalazło się w zestawieniu wystąpień przyjętych do niniejszej analizy, ze względu na wątki istotne z punktu widzenia tego badania.

Choć w swoim sejmowym wystąpieniu²³ Waldemar Pawlak użył tylko czterech określeń, spośród wybranych do analizy exposé („naród” - 9, „tradycja”, „historia” - 3, „tożsamość” - 1), to zdołał zawrzeć tam istotny, z punktu widzenia niniejszego opracowania, wątek. Otóż, w przeciwieństwie do swojego poprzednika, słowami: „Osobiście sądzę, że nie dekomunizuje się narodu, który skomunizować się nie dał”²⁴ zapowiedział zupełnie inny model rozliczania z niedawną przeszłością, a raczej brak takowego rozliczania. Na poparcie tej tezy można jeszcze przytoczyć zdanie charakterystyczne dla postawy Pawlaka w wielu innych kwestiach (tę

---

¹⁷ J. Marszałek-Kawa, P. Siemiątkowski (red.), dz. cyt., s. 33-53.

¹⁸ Tamże, s. 241-296.

¹⁹ J. Marszałek-Kawa, P. Siemiątkowski (red.), dz. cyt., s. 33-53.

²⁰ Tamże.

²¹ Ostatecznie koalicję rządową, liczącą 114 posłów, utworzyły: Porozumienie Centrum, Zjednoczenie Chrześcijańsko-Narodowe, Porozumienie Ludowe i Partia Chrześcijańskich Demokratów; za: M. Kowalski, *Wybory parlamentarne 1991*, [w:] M. Kowalski, P. Śleszyński (red.), *Atlas wyborczy Polski*, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, Warszawa 2018, s. 54.

²² 4 czerwca 1991, po nocnej debacie, za odwołaniem rządu Olszewskiego opowiedziało się 273 posłów, przeciw było 119, wstrzymało się 33, za: A. Dudek, *Pierwsze lata III Rzeczypospolitej 1989-2001*, Kraków 2004, s. 265.

²³ J. Marszałek-Kawa, P. Siemiątkowski (red.), dz. cyt., s. 55-71.

²⁴ Tamże.

niejednoznaczna postawę przypominało później wielu publicystów i polityków): „Będę szukał porozumienia z tymi, którzy na plan pierwszy wysuwają ochronę wartości narodowych i chrześcijańskich, i z tymi, którzy za nadrzędne uznają wartości uniwersalne i ponadnarodowe”²⁵. Nie udało się sprawdzić, czy powyższe słowa miałyby pokrycie w rzeczywistości, ze względu na wspomniany już brak sejmowej akceptacji dla tej kandydatury.

W kolejnych dniach po odwołaniu Pawlaka toczyły się rozmowy pomiędzy ugrupowaniami parlamentarnymi, w wyniku czego osiągnięto porozumienie i Sejm, głosami 233 posłów, na stanowisko Prezesa Rady Ministrów powołał Hannę Suchocką²⁶.

Pierwsze sejmowe wystąpienia Waldemara Pawlaka i Hanny Suchockiej dzieliło zaledwie dziewięć dni, co stanowiło niebywale rzadki przypadek, również do przeprowadzenia porównawczych analiz. Nowa premier w swoim exposé²⁷ przedstawiła zapowiedzi reform, głównie gospodarczych, które miał przeprowadzić jej gabinet. Zaznaczyła także, że prace nad skonstruowaniem rządu trwały zaledwie trzy dni, więc zaprezentuje jedynie główne założenia działania przyszłego rządu, zaś szczegółowe programy społeczne i gospodarcze przedstawi ciągu trzech miesięcy²⁸. Wśród nich zapowiedziała poczynienie jak najszybszego drugiego kroku „reformy samorządu terytorialnego, rozpoczętej w 1990 r. i dramatycznie dziś opóźnionej”²⁹. Wystąpienie Suchockiej zawierało tylko dwa zwroty, istotne dla niniejszego opracowania: „historia” (1) i „naród” (8) i trudno w nim doszukać się znamion zapowiedzi prowadzenia określonej polityki historycznej przez nowo tworzony gabinet.

Gabinet Hanny Suchockiej przetrwał do 25 maja 1993, a przyczyny tak krótkiej kadencji były skomplikowane. Uwarunkowania, w których przyszło sprawować władzę pierwszej kobiecie w Polsce na stanowisku premiera opisywał Wiesław Jednaka, który zauważał, że czas trwania koalicji, w której prym wiodły Unia Demokratyczna i Zjednoczenie Chrześcijańsko-Narodowe, naznaczony był antagonizmami oraz brakiem dyscypliny w momentach najważniejszych prób³⁰. Efektem było złożenie dymisji przez Hannę Suchocką, czego nie chciał początkowo zaaprobować Lech Wałęsa, jednak wobec braku innych, akceptowalnych przez niego propozycji, zdecydował o rozwiązaniu parlamentu, zaś termin nowych wyborów wyznaczono na 19 września 1993. Wybory do Sejmu wygrał Sojusz Lewicy Demokratycznej, przed Polskim Stronnictwem Ludowym i Unią Demokratyczną, a dwa pierwsze ugrupowania utworzyły koalicję, desygnując na stanowisko premiera ponownie Waldemara Pawlaka.

W exposé Waldemara Pawlaka tym razem częściej doszukać się było można odwołań do „narodu” (11) i „historii” (8), były też nawiązania do „ojczyzny” (3) i „przeszłości” (1). Padły w niej deklaracje o przejmowaniu „całej spuścizny historycznej, ze wszystkimi jej słabościami i osiągnięciami”³¹. Istotne dla niniejszego badania wydają się także być zapowiedzi, że: „Rząd zwiększy starania o pełną ochronę dziedzictwa kulturalnego, będącego dorobkiem wszystkich narodów historycznie tworzących kulturę Rzeczypospolitej. Uczyni wszystko, by narodowe dziedzictwo kulturalne Polski, które często bezprawnie znalazł

W wyniku koalicyjnych napięć, spowodowanych m.in. niezadowoleniem SLD ze sposobu sprawowania władzy przez premiera Pawlaka, a także inicjatywy prezydenta Wałęsy, zmierzającej do wcześniejszego rozwiązania Sejmu, na mocy artykułu 21 tzw. małej konstytucji³² nastąpiła rekonstrukcja rządu w ramach wciąż funkcjonującej koalicji. 1 marca 1995 roku nowym premierem został Józef Oleksy, dotychczasowy marszałek Sejmu, którego

²⁵ J. Marszałek-Kawa, P. Siemiątkowski (red.), dz. cyt., s. 55-71.

²⁶ Przeciwno było 61 posłów, a 113 wstrzymało się od głosu, za: A. Dudek, *Pierwsze...*, dz. cyt., s. 277.

²⁷ J. Marszałek-Kawa, P. Siemiątkowski (red.), dz. cyt., s. 73-85.

²⁸ Tamże.

²⁹ Tamże.

³⁰ W. Jednaka, *Proces tworzenia gabinetów koalicyjnych (1989-2001)*, [w:] A. Antoszewski (red.), *Demokratyzacja w III Rzeczypospolitej*, Wrocław 2002, s. 127.

³¹ J. Marszałek-Kawa, P. Siemiątkowski (red.), dz. cyt., s. 88-109.

³² J. Karpiński, *Trzecia niepodległość. Najnowsza historia Polski*, Warszawa 2002, s. 183.

exposé stanowiło swoistą zapowiedź nie tylko stylu sprawowania władzy przez koalicję SLD-PSL, ale i sposobu wywierania wpływu na opinię publiczną przez polityków związanych w przeszłości z Polską Zjednoczoną Partią Robotniczą³³. Wspomniana próba wywierania wpływu widoczna była zwłaszcza w kontekście połączenia hasła „naród” (7) z hasłem „historia” (3) w zdaniach: „Stoimy jako naród i państwo przed historyczną szansą. Nasze granice nie płoną, kraj się rozwija, nie mamy wrogów”³⁴. Pozostałe hasła, które pojawiły się w tekście to „ojczyzna” (2) i „tradycja” (1); nie miały większego wpływu na postrzeganie exposé Oleksego jako inną, niż przedstawioną powyżej wizję prowadzenia polityki historycznej. Oleksy tekę premiera utracił w wyniku oskarżenia go przez Andrzeja Milczanowskiego (ministra spraw wewnętrznych, desygnowanego na to stanowisko przez Lecha Wałęsę u progu kształtowania się rządu po odwołaniu Waldemara Pawlaka) o szpiegostwo na rzecz Rosji. Choć Oleksy do winy się nie przyznał, a prokuratura umorzyła śledztwo w tej sprawie, doszło do zmiany na stanowisku szefa rządu, zaś nowym premierem został Włodzimierz Cimoszewicz. Kierowany przez niego gabinet powstał 7 lutego 1996 roku, natomiast zaprzysiężenie członków nowego rządu odbyło się już z udziałem nowego prezydenta – Aleksandra Kwaśniewskiego³⁵.

Exposé Włodzimierza Cimoszewicza zawierało siedem haseł spośród dziewięciu zastosowanych w analizie. Najczęściej występowało słowo „naród” (11), zazwyczaj stosowane dla ilustracji przyszłej aktywności Polski na arenie międzynarodowej (przystąpienie do struktur Unii Europejskiej i NATO), trudno natomiast doszukiwać się go jako zapowiedzi stosowania polityki historycznej. Pozostałe użyte hasła to „historia” i „przeszłość” (po 3 razy), „tożsamość” (2) oraz „patriotyzm”, „ojczyzna” i „tradycja” (po 1). Ciekawie, zwłaszcza w odniesieniu do późniejszych postaw polityków lewicy, brzmiało zestawienie kilku haseł w zdaniach ilustrujących politykę społeczną nowego gabinetu: „To domy rodzinne są tym miejscem, w którym nabierają treści takie słowa i wartości, jak patriotyzm, moralność, odpowiedzialność. To w rodzinach tworzone są warunki do startu młodego pokolenia oraz rozstrzygają się sprawy kondycji demograficznej narodu”³⁶ oraz „Kierując się szacunkiem (...) oraz uznaniem dla wielkiej roli, jaką w życiu Polaków i Polski odgrywają kościoły, w tym mający szczególną rolę w historii i w kształtowaniu świadomości narodu kościół katolicki, rząd deklaruje otwartość i dobrą wolę w poszukiwaniu współpracy dla dobra ludzi i naszej ojczyzny”³⁷.

Poróżnione dotąd partie prawicowe zdecydowały się utworzyć koalicję i pod nazwą Akcja Wyborcza Solidarność odniosły sukces w wyborach parlamentarnych 1997 roku, zdobywając w wyborach do Sejmu 33,8% głosów³⁸. Po zwycięstwie AWS szła z hasłami konieczności reform: ubezpieczeń społecznych, służby zdrowia, oświaty i administracji państwowej. Premierem został Jerzy Buzek, który w swoim pierwszym sejmowym wystąpieniu podkreślał wspólny, niepodległościowy rodowód AWS i UW³⁹. Nowy prezes Rady Ministrów, wcześniej współautor programu AWS i koordynator zespołu ekspertów gospodarczych⁴⁰, przedstawił założenia wymienionych wyżej reform. Oprócz nich, za najważniejsze elementy programu tworzonego przez siebie rządu uznał wstąpienie Polski do Sojuszu Północnoatlantyckiego, przeciwdziałanie skutkom bezrobocia i współpracę z zagranicą⁴¹.

---

³³ J. Marszałek-Kawa, P. Siemiątkowski (red.), dz. cyt., s. 112-125.

³⁴ Tamże.

³⁵ A. Dudek, *Historia...*, dz. cyt., s. 353.

³⁶ J. Marszałek-Kawa, P. Siemiątkowski (red.), dz. cyt., s. 127-149.

³⁷ Tamże.

³⁸ M. Kowalski, *Wybory parlamentarne 1997*, [w:] M. Kowalski, P. Śleszyński (red.), dz. cyt., s. 90.

³⁹ J. Buzek, *Jerzy Buzek, 10 listopada 1997*, [w:] J. Marszałek-Kawa, P. Siemiątkowski (red.), dz. cyt., s. 151-170.

⁴⁰ J. Buzek, *Życiorys*, <https://www.buzek.pl/index.php/o-mnie/zyciorys>, dostęp: 14.06.2022.

⁴¹ J. Buzek, *Jerzy Buzek, 10 listopada 1997*, [w:] J. Marszałek-Kawa, P. Siemiątkowski (red.), dz. cyt., s. 151-170.

Analiza exposé Jerzego Buzka przyniosła 21 rezultatów podczas wyszukiwania słowa „naród” („narodowy”, itp.). Premier odwoływał się do tego hasła najczęściej spośród wszystkich wytypowanych do analizy, zwłaszcza dla podkreślenia konieczności ochrony polskich wartości „w warunkach otwarcia na świat”⁴², używając go także w połączeniu z hasłem „tożsamość” (3), zwłaszcza gdy mówił o konieczności reformy edukacji. W pozostałych przypadkach poruszał też kwestie dotyczące „historii” i „patriotyzmu” (po 3) oraz „przeszłości” i „ojczyzny” (po 2). W dzisiejszym rozumieniu prowadzenia polityki historycznej były to jednak hasła brzmiące w tym wystąpieniu bardzo ogólnie, a dobrym tego przykładem mogła być jednozdaniowa zapowiedź dotycząca lustracji⁴³. Wizję sprawowania władzy przez obóz AWS Buzek rysował także odnosząc się do „historii”, „patriotyzmu”, „tożsamości”, „przeszłości” i „ojczyzny”, zwłaszcza gdy podkreślał konieczność ochrony polskich wartości w chwili zbliżającej się integracji z Unią Europejską.

Sejmowe exposé Jerzego Buzka było też ostatnim, z wygłoszonych przez szefów rządów w pierwszej dekadzie po 1989 roku, zatem także ostatnim z badanych w niniejszym opracowaniu.

Zakończenie

Spośród dziewięciu opracowanych wystąpień, najbardziej znaczące dla burzliwych lat 90-tych wydawało się być exposé Jana Olszewskiego, który w swoim tekście nie tylko wykorzystał prawie wszystkie słowa kluczowe (7 na 9 wytypowanych do analizy), ale również stosował je najczęściej (37 razy). Jednak o wadze tego wystąpienia świadczył przede wszystkim kontekst użycia tych haseł. Zapowiadana odbudowa „świadomości historycznej, miejsca w chwili bieżącej, w długim ciągu dziejów narodu jest jednym z wielkich i niewymiernych w żadnej walucie zadań, jakie stoją przed dzisiejszymi Polakami”⁴⁴ oraz wyraźne deklaracje znalezienia odpowiedzi na pytanie „kiedy skończy się w Polsce komunizm?”⁴⁵ stanowiły bardzo czytelny przekaz dla odbiorców szukających w exposé premiera odniesień do historii, tradycji, patriotyzmu czy rozliczeń z niedawną przeszłością.

Analizując sejmowe exposé premierów z lat 1989-1997, próbowano doszukać się w strategii komunikacyjnej tych wystąpień takich zapowiedzi działań, które dziś określa się mianem prowadzenia polityki historycznej. Wniosek najbardziej generalny, jaki wywieść można z tej analizy, to stwierdzenie, że choć samo określenie polityka historyczna nie było w latach 90-tych używane tak często jak dziś, to politycy - wszystkich opcji - deklarowali wyraźnie swe zainteresowania historią, widząc także w jej upamiętnianiu i/lub interpretowaniu pole dla swych działań i zmagania o władzę. Bardzo znaczącym jest natomiast fakt, żaden z przemawiających premierów w swoim wystąpieniu nie użył określenia „polityka historyczna”. Może to potwierdzać przytoczone we wstępie niniejszego artykułu określenia, według których polityka historyczna na dobre stała się elementem komunikowania programów strategicznych polskich partii politycznych dopiero na początku XXI wieku.

Bibliografia:

Buzek J., Życiorys, <https://www.buzek.pl/index.php/o-mnie/zyciorys>, dostęp: 14.06.2025.

Dudek A., *Pierwsze lata III Rzeczypospolitej 1989-2001*, Kraków 2004.

Jednaka W., *Proces tworzenia gabinetów koalicyjnych (1989-2001)*, [w:] A. Antoszewski (red.), *Demokratyzacja w III Rzeczypospolitej*, Wrocław 2002.

---

⁴² Tamże.

⁴³ „Doprowadzimy do realizacji ustawy lustracyjnej, równocześnie będziemy zmierzali do jej koniecznej nowelizacji”, tamże.

⁴⁴ J. Marszałek-Kawa, P. Siemiątkowski (red.), dz. cyt., s. 33-53.

⁴⁵ Tamże.

- Kampka A., *Perswazja w języku polityki*, Warszawa 2009
- Karpiński J., *Trzecia niepodległość. Najnowsza historia Polski*, Warszawa 2002.
- Kowalski M., Śleszyński P. (red.), *Atlas wyborczy Polski*, Warszawa 2018.
- Marszałek-Kawa J., Siemiątkowski P. (red.), *Exposé Prezesów Rady Ministrów 1989-2019*, Toruń 2020.
- Merta T., *Czy państwo ma rządzić historią*, „Gazeta Wyborcza” 16.06.2006. *Najważniejsze informacje o Gminie Radzymin*, <https://bip.radzymin.pl/artykuly/19/o-gminie>, dostęp: 12.02.2023.
- Pisarek W., *Analiza zawartości prasy*, Kraków 1983.
- Siewierska-Chmaj A., *Język polskiej polityki. Politologiczno-semantyczna analiza expose premierów Polski w latach 1919-2006*, Rzeszów 2006.
- Zaborski M., *Przyszłość, pamięć, historia. Wizja polityki historycznej w programie politycznym PiS*, [w:] K. Ziemer, J. Andrychowicz-Skrzeba (red.), *Pomiędzy jubileuszami. Polityka historyczna w polsko-niemieckiej codzienności*, Warszawa 2018.
- Ziemer K., Andrychowicz-Skrzeba J. (red.), *Pomiędzy jubileuszami. Polityka historyczna w polsko-niemieckiej codzienności*, Warszawa 2018.